

A Bakony-hegység és a Bakonyalja természeti emlékei

(Folytatás.)

Írta: Földváry Miksa.

F) *Külföldi, különleges, rendellenes növéssű fák.*

a) *Gymnocladus canadensis* Lamb., agancsfa, vasfa a veszprémi várban, dr. Radványi Viktor apátkanonok kertjében. A fa mellmagassági kerülete 293 cm, magassága 16 m, 3 m magasságban nyolcfelé ágazódik, koronája nem igen terebélyes. A törzs keleti oldalán forradásos seb var, mely nagyon helyesen cementtel van kitöltve és bemeszelve.

Nyugati felén repkény borostyán futott fel rajta és sűrűen ellepte. A fa a kertben méltó környezetben van, honnan gyönyörű kilátás nyílik a szép fekvésű város nyugati és déli részére, tovább a Jeruzsálem-hegyre, a Csatárhegyre és Szentgál vidékére.

b) *Paulownia imperialis* Sieb. et Zucc., császárfafa a veszprémi püspökség sümegi kastélyának kertjében. A kert bejáratánál két fa áll, az út két oldalán. Az idősebb fa mellmagassági kerülete 268 cm, magassága 10 m. A fa már kezd betegeskedni, odujában vadméhek tanyáznak. A másiknak mellmagassági kerülete 110 cm, magassága 8 m.

Ez a fafaj Kína középső részében honos, majd Japánba került, honnan a múlt század elején Siebold hozta Európába a magját. Virágja igen szép, kehelyszerű, vöröses lila színű.

Magról igen könnyen szaporítható. A sümegi kastély belső udvarán, jó messze a fától, a ház falának lábazatába, sőt az udvari lépcső téglaréseibe furakodott be a magja, ott kikelt és jól fejlődik több hatalmas levelű csemete.

c) *Sequoia gigantea* Lidley et Gordon, kaliforniai mammutfenyő, Károlyi József gróf lesencetomaji kastélyának parkjában.

Három fa áll egymás mellett, melyek közül kettő egyforma, a harmadik némi eltérést mutat. A fák magassága 18—20 m, mellmagassági kerületük 225, 310, 350 cm.

d) *Tilia Tankaeana* Wagn. a *Tilia argentea* és *cordata* kombinációjából keletkezett és Tanka Sándor veszprémi káptalani főerdőmérnök nevééről és tiszteletére elnevezett korcs, mely a Veszprém város melletti Jutas-pusztá közelében áll, az uradalmi réten. A fa mellmagassági kerülete 275 cm, magassága 15 m, koronája terebélyes, északi oldala az uralkodó bakonyi szél hatására fejletlen.

e) *Sorbus bakonyensis* Jáv. a bakonyi berkenye a botanikusok szerint „a típustól nagyobb, szélesebb levelével és hegyesebb levélkarabélyáival különbözik”. Keszthely feletti meszes, erdős dombokon, Sümeg körül, Márkónál, a Kápolnadomb feletti erdőben stb. találták.

f) Rendellenes növésű fákat láttam a veszprémi püspökség farkasgyepüi Peres erdejében, a csurgóúti rét felett, hol egy gyertyán és egy vadkörte közös töből eredve 2 m magasságig egybeforrott, azután a két fa elválik egymástól, 5 m magasságban a vadkörte 2 ágával mint karokkal átöleli a gyertyánt, majd újból elválnak egymástól. A gyertyánfa mellmagassági kerülete 60 cm, a vadkörteé 35 cm, magasságuk 18 m.

g) Ugyanitt két egymásba nőtt bükk is van. Az öreg bükk átmérője 80 cm, a kisebbiké 16 cm. A föld felszínén a két fa egymástól való távolsága 50 cm. 3 m magasságban a kisebbik két ágra szakadva, mindkét ággal hozzásimul a nagy bükkhöz, feljebb egyik ágával teljesen belenőtt a nagy bükk törzsébe. Még feljebb a kisebb bükk külön ága belenőtt a nagy bükk egyik oldalágába. Ugyanott találkozik a nagy bükk harmadik ágával, amellyel ugyanazon helyen ismételtén összenőtt.

h) A veszprémi püspökségnek Farkasgyepü határában levő Hallgató erdőrészében, a dr. Vass József gyermeküdülőttelep és erdei iskola belsősége mellett bükk-, gyertyán-, szil-, juhar-, hársfaállományban van egy kandeláberszerű öreg bükk, melynek mellmagassági kerülete 370 cm, magassága 32 m, 6 m magasságban 3 egyenlő ágra oszlik, melyek egyenesen felfelé törnek. Terebélyes egészséges fa.

Gymnocladus canadensis, Radvány Viktor veszprémi kanonok kertjében.
(Földvály Miklós felv.)

i) Ugyancsak a veszprémi püspökség farkasgyepüi erdő-gondnokságában, Csehbánya község határában, az üzemterv szerint kezelt erdő 66. tagjában van egy 156 cm mellmagassági kerületű erdei fenyő, melyre egy 46 cm kerületű gyertyán kigyó módjára rácsavarodott. Mindkét fa egy töből nőtt, 2 m magasságig D. irányban, a gyertyán rálapul az erdei fenyőre, azután É. felé csavarodva teljesen körülöleli a fenyőt, míg 5 m magas-

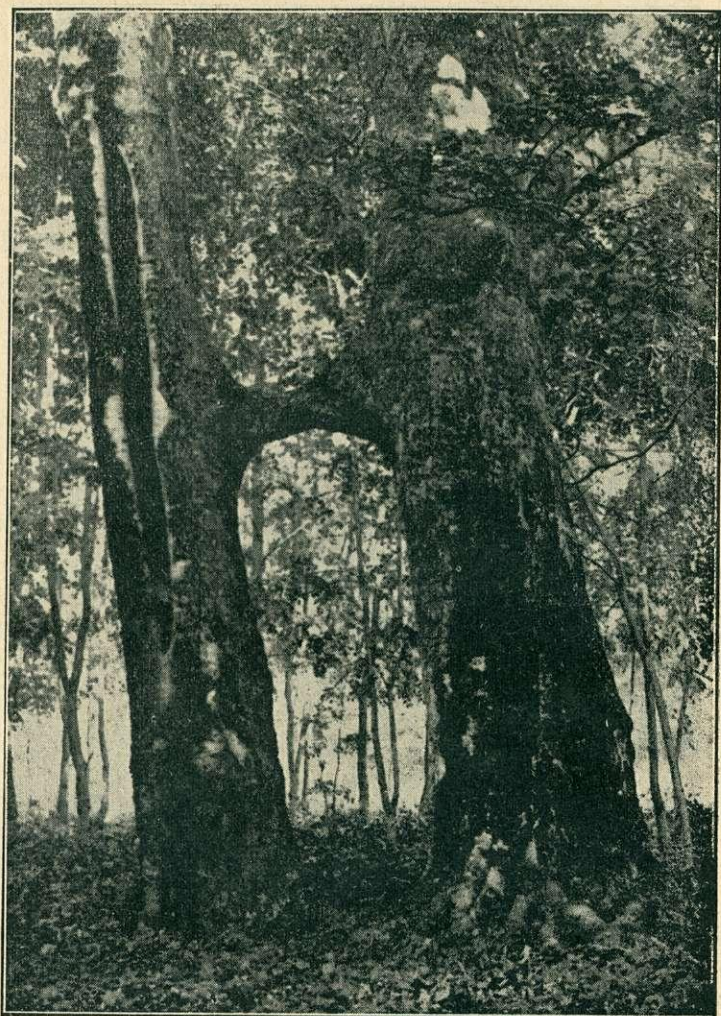

Összenőtt gyertyánok a sáskai erdőben.

(Földváry Miksa felv.)

ságban elhajlik tőle és vele párhuzamosan halad felfelé. Az erdei fenyő 24 m, a gyertyán 15 m magas.

j) Esterházy Pál gróf uradalmában, a kenyeri birkaakolnál, hol a Bakonyból kilépő s itt már alacsony partú Cuha csendben folydogál, áll egy kislevelű hárs, melynek mellmagassági kerü-

Savanyú Jóska akasztófája, összenőtt bükkök a székesfehérvári püspökségi erdejében.
(Földvály Miksa felv.)

lete 430 s mely 2 m magasságban két irányban teljesen vízszintesen bocsájt ágakat. Ezekből felfelé 4 ág nőtt ki, melyek 20 m magasságig emelkednek.

k) Két érdekesen összenőtt öreg bükkfát láttam a székesfehérvári püspökségi erdejében, B) gazdasági osztályának 13/d.

Kandeláber hár az Agártető alatt.

(Földváry Miksa felv.)

résében, 30 éves bükk-, cser-, juhar-, lú- és feketefenyő-faállományban.

Az egyik bükk mellmagassági kerülete 242 cm, a másiké 300 cm, magassága 30 m; 2.5 m magasságban egy 24 cm át-

mérőjű ággal mintegy vízszintes híddal egymáshoz vannak kapcsolva, mely ág mindkét fa törzsébe úgy van benőve és összeforrva, hogy észre sem vehető, melyik fa bocsájtotta ki az ágat.

A vékonyabb törzsön mintegy 3 m hasadék látható, melyet cementtel be kell tapasztani.

Az összenőtt bükkökről azt mesélik, hogy Savanyú Józsi betyárvezér erre a hídra akasztatta az árulókat.

Ezért ma is Savanyú Józsi akasztófájának hívja a nép.

l) Az Esterházy hercegi hitbizománynak Diszel község határában elterülő sáskai erdeje szélén, a sáskai erdőőri lakás mellett, van két összenőtt gyertyán. A többől két fa sarjadzik, melyek mellmagasságban összenőttek, mintegy $1\frac{1}{2}$ méternyi hosszúságban egy fát alkotnak, azután legyezőalakban 7 ágra szakadnak. A kerülete mellmagasságban 210 cm. Körülötte még több girbe-görbe, ágas-bogas festői alakú gyertyán áll.

m) Ugyancsak az Esterházy hercegi hitbizománynak sáskai erdejében, a Felső-Szarvasvölgy fejeénél, van egy érdekes növési kislevelű hárs. Ez tulajdonképpen bizarr külsejű csonka törzs, melyből egyenesen felfelé 4 ág nőtt a magasba. A főtörzs mellmagassági kerülete 335 cm, közepén egy 30 cm átmérőjű köralakú üreg van.

G) Nevezetes források.

A Bakony közismerten vízben szegény; igen kevés forrás van, legalább is a Nagy-Bakonyban, ami a tömegét alkotó dolomit és mészkőközetből természetszerűleg következik. Bővizű források inkább a Bakony alján törnek elő, míg a hegység belsejében csak a lakott helyek közelében találunk forrásokat, kutakat, melyek mellé települtek annakidején és a víz igen nagy fontosságára való tekintettel a kutat a község nevébe is felvették.

Itt nem ezeket a nyilvános kutakat fogjuk tárgyalni, hanem inkább azokat a forrásokat, amelyek az erdők mélyén, a lakott helyekről távolabb eső zugokban buggyannak elő, vagy amelyeket még kegyelet és poézis övez.

1. A gyertyánkúti forrás a veszprémi káptalan erdejében, az erdőőri lakás alatt, az E/2. cím alatt tárgyalt nagy bükkfa tövében. Mintegy 5000 kh. területen ez az egyetlen forrás, mely télen-nyáron s a legnagyobb szárazságban is ontja a hideg vizet.

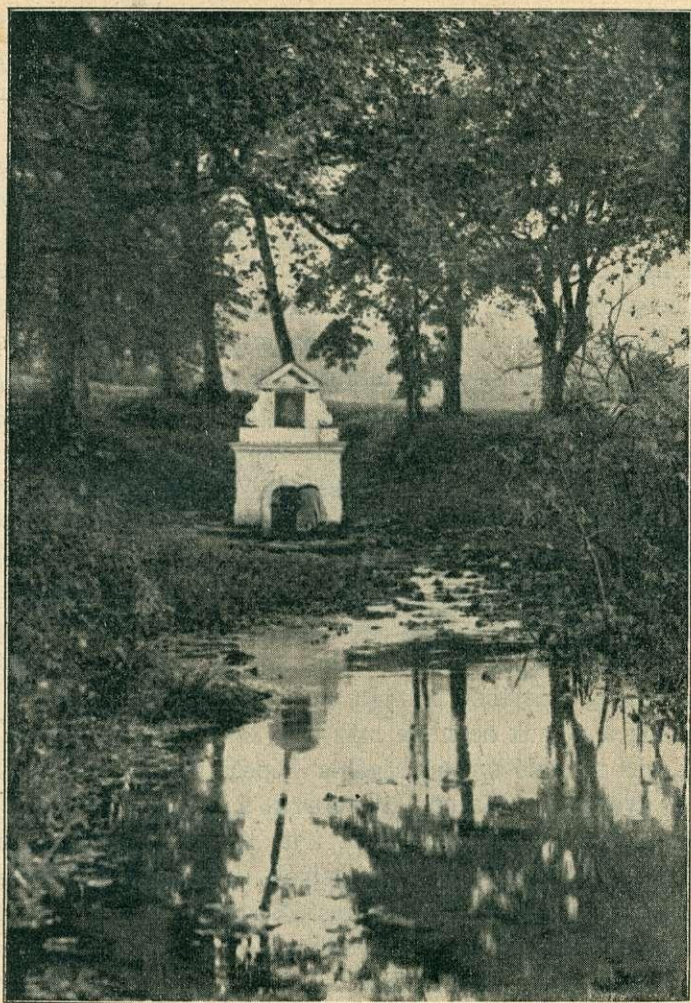
2. Bájos környezetben jön a napvilágra a Csurgókút Magyarpolány község határában, a zirci apátság erdejében. Valósággal dzsungelszerű, kúszó növényekkel sűrűn benőtt bozótban ered a forrás, melynek kristálytishta vize mintegy tíz lépésig szerényen csörgedez az indák és virágok tövében, hogy azután négy sugárba oszolva, mintegy hat méter magas szikláról levesse magát a mélységbe. A kíváncsi iszalag mindent legyűrve kapaszkodik a vízesés körül őrködő égerfákra, hogy minél több része legyen ebből a kétségtelenül pazar pompájú látványból. A vízesésen alul csobogva nyaldos a tisztavízű csermely egy szürke sziklatömböt, mely a magasból ide lebukva búsan lapul meg a völgyben. Idillikus hely a völgy is, messze elnyúló tarkavirágú erdei rétjével pihentető, csendes, szép magány.

A völgy két oldalán sűrű erdő, a magyarpolányi oldalon ugyancsak keskeny sáv, mely azonban meredek hajlaton terül el. Egyrészt ebből az okból, másrészt a forrás védelmére, de táj szépségét szempontból is célszerű volna az erdőből mintegy 10 kh.-t véderdőnek, illetve rezervációnak kijelölni és fenntartani, annál is inkább, mert többféle fafaj van itt képviselve, ú. m. lúcfenyő, bükk, nyír, éger, hárs, fűz stb.

3. Elhanyagolt helyen van s meg nem felelő gondozásban részesül Ugod határában, a vadkerti major és az ugodi vasúti állomás között lévő vadkerti forrás, pedig nem is közönséges a vize, hanem savanyú. Cementoszlopba van foglalva, körülötte jegenyenyárfakoszorú, de gondozatlan hely. Mindenesetre jobb sorsot érdemel ez a természeti kincs, amely remélhetőleg hamarosan visszakapja régi díszét és hírét.

4. A legendás bakonybéli Borostyánkútról, melyet a környékbeli lakosság általában csak a Szentkút néven ismer, az A) fejezetben már megemlékeztünk, mégis olyan meghatóan szép és felemelően hangulatos ez a hely, a sziklás, erdőborította Kálváriadomb, a tövénél fakadó hármass forrás, hogy itt is külön kell érintenünk azt.

5. Ugyancsak szó volt már a Lesence völgyében levő Szentléleki forrásról, mely szintén nagy multra tekinthet vissza a szentléleki Pálos-kolostor mellett, de amelyet éppen erre való tekintettel és táj szépségét szempontból is a jövőben nagyobb gondozásban kell részesíteni.

Véndoki Szentkút forrása.

(Földváry Miksa felv.)

6. Szentkút a neve annak a forrásnak is, mely Tapolcától északra, a vendeki hegy alján, a veszprémi püspökség erdejének szélén szépen van fogialva. Két oldalán egy-egy kereszt áll, tovább néhány öreg gyertyán-, szil-, juhar- és cserfa. Nagyboldogasszony napján szokták ezt a helyet a környékbeli hívők szívesen felkeresni.

7. A veszprémi püspökség sümegei erdejében van egy híres

forrás, melyet inkább a kirándulók látogatnak, ez a sarvalyi forrás, mely szépen van foglalva. A föléje emelt építményen a következő felírás olvasható: Sarvaly insontis natura flore creato, presule sub Makay dona priora parit. Anno 1825.

Sokáig próbáltak ennek a latin szövegnek értelmet adni, de nem sikerült. Végre egy nyelvtudós felfedezte, hogy idők folyamán a „dona” szót valaki egy „t” betűvel megtoldotta, mely azt jelenti: „ajándékozta”, míg a „dona” szó „ajándékot” jelent; a „t” betű elhagyásával helyesen volt lefordítható.

A forrás néhány száz négyszögölnyi kiterjedésben be van kerítve, mely a benne álló mintegy 40 drb öreg fával az ú. n. kútkert. A fák legnagyobb része hárs, de van több szil és gertyán is a forrás körül.

8. A tálodi forrás szintén nagy multú. A hagyomány szerint a Dalmáciába menekülő IV. Béla királyunk is csillapította szomját üde vizével és pihent mellette. Ez a forrás Esterházy János gróf pulai erdejében van, a tálodi Pálos-kolostor romja mellett igen szép helyen, öreg fákkal övezve.

9. A szentmiklósi forrás Vállus község határában, Festetics Tassiló herceg erdejében, szintén a régi Pálos-kolostor romja mellett fakad; a romok azonban már alig találhatók. A forrás a vidéknek vízben való szegénységéhez képest szokatlanul bővizű.

10. A gyenesdiási Szent János-forrás a Kesselő-hegy déli lábánál fakad. Dr. Dornyay Béla azt írja, hogy ez a forrás, helyesebben mondva forráscsoport, melyek igen szép környezetben, szőlőhegyek és gyümölcsösök szomszédságában törnek a felszínre, oly bővizűek, hogy igen kis távolságra már malmot hajtanak. Mintegy száz évvel ezelőtt Talabér János egy faragott kőoszlopot állíttatott a forrás mellé, az oszlopra Nepomuki Szent János-szobrot helyezettetett a következő felirattal:

N: Talabér János

K: buzgósága

Nep. S. János

Tiszteletére

Emelte 1828.

11. Király kútja Lovas község határában, a veszprémi káptalan csopaki erdőgondnokságának kezelése alatt álló s beerdősi-

tendő területén, Felsőörs közelében van. Ez a hármass forrás, mely kristálytiszt, bővizű, eredetileg a dolomitszikla tövéből fakadt, utóbb alább három helyen tört elő a víz.

A forrást előbbi helyén újból meg kell nyitni, megfelelően foglalni, a környékét rendezni és csinosítani s akkor ez a forrás ismét méltó lesz nagy multjához és Mátyás király emlékéhez, aki ennél a forrásnál vadászatai alkalmával megpihent.

A forrás felett festői sziklacsoport ad szép keretet, melyet iszalag, cserző, szömörce és sóskaborbolya lepett el.

Dr. Dornay Béla szerint a Királykút völgyében Magyarországon a maga nemében páratlanul álló triasz-feltárást láthatunk, mely 1—2 kivétellel magában foglalja a bakonyi triásznak csaknem összes rétegcsoportjait biztosan követhető sorrendben.

12. A Somlóhegy ÉK lábánál, a Somlódár alatt, szőlők között van a már századok óta ismert és említett Szent Márton-forrás, mely mellett a Szent Mártonnak szentelt kápolna és egy kereszt áll. Ez a forrás a híres vásárhelyi apácának birtokához tartozott, melyről már a XIV. századbéli okleveleink is említést tesznek.

(Folytatjuk.)